

ODJECI GLAZBE U PJESNIČKIM DJELIMA SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA

U umjetnosti nije usamljen slučaj da se dvije umjetničke vrste nađu zajedno kao jedna cjelina i međusobno se dopunjuju. To je često kod pjesničkih djela koja su nadahnula pojedine skladatelje da im stvore sukladan zvukovni komentar. Ima više razloga koji su utjecali na takvu zajedničku vezu. Jednom je to bio, na primjer, opis nekog krajolika koji je zahtijevao zvukovno tumačenje, drugi put je sam zvuk stiha upravo nametao glazbenu dopunu, a koji put je izražajni zanos pjesme prerastao u zvukove, oblikujući melodiju u određenom ritmu i harmonijskom okviru, što se na neki način podudara s cjelovitošću jednog likovnog djela. Ima još jedna mogućnost povezivanja glazbenog izraza i pjesničke riječi. Radi se o napjevima koji su nastali u narodu i svojom su neposrednošću utjecali na pjesnika da, potaknut duhom što je iz njih zračio, prokomentira kroz svoju umjetničku ličnost bliski sadržaj narodnog izraza i dade mu općenarodne dimenzije, kao što je to duboko umjetnički učinio Milutin Cihlar u svojem romanu »Vuci«. Nešto slično javlja se i u slučaju kad je pjesnikovo djelo utjecalo na nekog glazbenika da u smislu etičkih i estetskih načela dotičnog djela pokuša zvukovima izraziti glavnu misao, pri čemu glazba svojom neposrednošću može biti — kako bi rekao L. V. Beethoven — »otkrivenje koje je više nego sva mudrost i filozofija«, te prema tome uvjerljivije i snažnije utjecati na oblikovanje nekih životnih spoznaja.

Ovakvo razmišljanje o odnosima između različitih umjetničkih oblika navodi nas na približavanje Kranjčeviću književnom djelu da vidimo koliko je on utjecao na druge umjetnike i nadahnuo ih da mu uglazbe njegova pjesnička ostvarenja, odnosno s druge strane, koliko je duh njegovih pjesama ili uopće književnih umotvorina djelovao da pojedini glazbeni umjetnik oblikuje nešto što će tematski biti u izvjesnoj dubljoj vezi s Kranjčevićim stvaranjem. U ovom drugom slučaju može to biti ideja izražena u nekom simfonijskom stavku, tj. bez riječi, odnosno, da se sami zvukovi pretvaraju u riječ i nameću nam neku sliku iz Kranjčevićevih pjesama, odnosno književnog stvaralaštva, ili da glazbenik, skladatelj oživi zvukovima neku temu koju je čuo kod Kranjčevića, ali nije uzeo doslovno njegove riječi, nego možda, slične ili skraćene u odnosu na određenu temu. Tu može biti razlog sažetosti teksta zbog glazbene skladateljske uvjetovanosti da se postigne veća jasnoća pjesničke slike u skladu s glazbenim izrazom, ali takav postupak, u izvjesnim slučajevima, znači veće udaljavanje od pjesničke zamisli, odnosno udaljavanje od pjesnika.

Uzevši u obzir Kranjčevićeva pjesnička djela možemo odmah ustanoviti da je vrlo mali dio njegova književnog stvaranja dobio glazbenu pratnju. Vjerojatno je glavni razlog u samim pjesmama, koje su u prvom redu dosta duge, pa prema tome, nisu uvijek pogodne da ih se još više produži glazbenom pratnjom. Drugi će razlog biti u samom sadržaju koji je u njegovim najboljim pjesmama duboko misaon i ne podnosi da nešto drugo ometa tijekom pjesničko-filozofskih refleksija djela. Međutim, upravo taj misaoni element uvjetovao je glazbeni oblik oratorija, a to je Kranjčevićeva alegorija »Prvi grijeh«, koju je uglazbio Ivan Zajc, zadržavši naznačeni oblik samog stvaraoca. To je ujedno Kranjčevićevo najopsežnije djelo koje je uglazbljeno, a Zajc ga je obradio za soliste, zbor i orkestar. »Prvi grijeh« — »glazbopjevanu alegoričku dramu (op. 844) uglazbio je Zajc 1894/95. Nadahnut Kranjčevićevim tekstom, Zajc je »Prvi grijeh« zamislio kao operu-oratorij, velikih razmjera sa scenskom opremom. U tom je obliku djelo izvedeno 18. rujna 1912. na pozornici Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Međutim, koncertno ostvarenje iste skladbe upriličeno je već ranije, i to 25. travnja 1907. povodom 75-godišnjice Zajčeva života (na rasporedu je zabunom stajalo 70-godišnjice), a u čast skladateljeva 1000. opusa. Tom je izvedbom ravnao tada ugledni maestro Nikola Faller, a pjevali su prvi pjevači Hrvatskog narodnog kazališta, Blaženka Kernic, Ernest Camarotta i Alojz Stejskal kao solisti, uz zbor i orkestar kazališta. Zajčeva opera-oratorij (koji je oblik zamislio i Kranjčević) rađena je u stilu romantičarskog glazbenog kazališta, s velikim recitativima, arijama, zborovima i drugim opernim rekvizitima prema tadašnjim umjetničkim zahtjevima, ali bi se danas mogla napraviti spretna adaptacija glazbene partiture, čime bi se moglo osuvremeniti ovo, inače vrijedno glazbeno ostvarenje kako je to bio svojevremeno uspio pokušaj u Narodnom kazalištu »Ivan Zajc« u Rijeci pod ravnanjem maestra Borisa Papandopula.

Opširnost i opsežnost Kranjčevićevih pjesama pogodna je u glazbi za oblik oratorija ili kantate, pa tako imamo dvije kantate »Moj dom« Frana Lhotke i »Naprijed« Antuna Dobronića. Prva je kantata usko vezana za Lhotkinu operu »More«. U vezi s naslovom Kranjčevićevih stihova Lhotkina kantata »Moj dom« zamišljena je kao djelo u kome stihovi zanosnim riječima opjevaju ljepotu naše zemlje, pa je u glazbenom smislu izrazito lirski i glazba tek mjestimično poprima dramske naglaske. Kantata djeluje vrlo cjelovito, ali obzirom na činjenicu da zahtijeva veliki broj izvođača, vrlo ju je teško izvoditi. Druga kantata (Antuna Dobronića) koja je rađena na stihove Kranjčevićeve socijalne poezije ima stavke »Misao svijeta«, »Raslo čedo« i »Junak dobar«. Dobronić je pristupio pjesničkom sadržaju da ga glazbenim sredstvima neposrednije izrazi i time jače istakne njegovu misao. Kantata je rađena za solo, zbor i orkestar, a praiзда je bila pod vodstvom Emila Cosetta 21. lipnja 1955. u Zagrebu. Svemu ovome, u smislu većih umjetničkih oblika, mogao bi se dodati zbor »Slavenska lipa« neutvrđeno stvaraoca. Zanimljivo je napomenuti da je pokojni senjski konzervator dr Vuk Krajač, naveo jedno djelo Vjenceslava Novaka koje je uglazbljeno na temu iz prvog spjeva Kranjčevićevih »Uskočkih elegija« ili na doslovni tekst prvog dijela, ali do danas to nije pronađeno pa se može samo čekati pronalazak u nekom privatnom senjskom arhivu. Međutim, uz ova veća uglazbljena Kranjčevićeva djela ostalo je i nekoliko manjih koja dopunjuju prilično skromno ozvučenje Kranjčevićevog pjesništva. Ti manji oblici su »Sta-

ra slika« što je kao baladu uglazbio Božidar Širola, te solo popijevke »Ljubavi« i »Novom proljeću« nastale nešto ranije, a koje je uglazbio Ivan Zajc i obradio ih također za zbor. Tomo Šestak, danas već pomalo zaboravljeni skladatelj, inače Zajčev suvremenik uglazbio je za zbor Kranjčevićevu pjesmu »Zavjet«, a u našem vremenu Ivan Matetić Ronjgov dao je solo popijevku »Pjesma moje sreće«, također na Kranjčevićeve stihove. Vjerojatno se još negdje krije koja skladba što bi dopunila ovaj skromni pregled Kranjčevićevih uglazbljenih djela, jer je možda nešto još uvijek u rukopisu i prema tome teže dostupno za uvid. Poteškoća je međutim, kako smo vidjeli u navedenom, i u velikim tehničkim zahtjevima što ih postavljaju današnje skladbe na Kranjčevićeve stihove, pa je i to jedan od razloga što se ne čuju tako često na koncertnim podijima.

Međutim, unatoč rijetkim izvedbama uglazbljenih djela također malobrojnih, mi ipak i u glazbenom smislu uživamo u zvuku Kranjčevićeve pjesničke riječi koja je puno puta nadahnuta njegovim udubljanjem u čar zvukova, u njihovu igru, što ju je i sam stvarao improvizirajući na klaviru. Naime, o tome nam u svojim zapisima o Kranjčeviću Ljuboje Dlustuš daje podatak (kad kaže) da je pjesnik često sjedio uz klavir i preludirao što ga je zanosilo širinom svojih melodijskih linija i ozbiljnih teških harmonija koje je također slušao još kao klerik, a što je sve ostavilo trag u ritmu nekih njegovih pjesama, pri čemu tijek rečenice dobiva neku harmonijsku punoću. On je, uostalom, jako dobro osjećao zvučnost jezika, kako je to naglasio dr Antun Barac riječima: »Nitko u hrvatskoj književnosti nije do njega znao toliko iskoristiti snagu hrvatske riječi kao on. U njegovoj se poeziji izmjenjuju pianissimo i fortissimo. Pored blagih osjećaja tišine susreću se u njega glasni, prodorni krikovi. Svojim stilom znao je dočarati hladnoću samotnih zimskih večeri, vedra proljetna raspoloženja, idilu sreće na kršnoj obali svoga zavičaja. No isto je tako u širokim dimenzijama znao zahvatiti cio kozmos«. (Dr A. Barac: »Jugoslavenska književnost« str. 191.)

Nakog ovog glazbenog doživljaja Kranjčevićeva stvaralaštva ostaje nam otvoreno pitanje da li će u buduće još netko doživjeti snagu Kranjčevićeve riječi i uz nju nam dalje davati odgovarajući glazbeni izraz.

Sl. 136 — Donji Starigrad s gradinom «Golubić grad». Snimio Đ. Griesbach 1974.

Sl. 126 — Svečanost otvorenja planinarskog doma «Krajačeva kuća» u podnožju Vučjaka, 15. VIII 1927.